

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Вересень 2023

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Протягом вересня спостерігалася тенденція розширення зони бойових дій та інтенсивності атак по тилових об'єктах. Україна нанесла серію ефективних ударів по військових об'єктах у глибокому тилу противника, а також по морських цілях. Так, знищення протягом одного місяця великого десантного корабля та підводного човна, кількох комплексів ППО, штабу чф рф, повернення контролю над т. зв. «Вишками Бойка» суттєво підірвали не лише військово-морські спроможності, але й **безпеки тилової бази** південного угруповання військ противника. Водночас росія застосувала у вересні **рекордну кількість «Шахедів» (503 одиниці)**, в т. ч. по портах на р. Дунай в безпосередній близькості до кордону Румунії, що створює **загрозу для території держави-члена НАТО**.

БОЙОВІ ДІЇ

Станом на кінець вересня 2023 р., ситуація на лінії фронту залишалася **складною та динамічною**, а інтенсивність бойових дій — на незмінно високому рівні. Як і **очікувалося, на підставі аналізу** проміжних результатів літньої кампанії, протягом першого місяця осені не відбулося ні рішучого прориву, ні кульмінації протистояння. У другій половині вересня з'явилися **свідчення прориву першої лінії російської оборони** українськими силами на маріупольському напрямку. Це не призвело до негайного прискорення темпів наступу, оскільки противник передислокував з інших ділянок додаткові, найбільш боєздатні формування для посилення оборонних позицій. Т. зв. «лінія Суровікіна», яку порівнюють із історичними аналогами **Маннергейма, Мажино та Зігфрида**, в поєднанні із сучасними засобами розвідки та озброєнь, а також тактики «еластичної оборони» продемонстрували неочікувано високу ефективність.

На цей час, після весняно-літнього періоду формувальних операцій доволі очевидними

стали основні характеристики театру бойових дій та намірів ворогуючих сторін.

Головні наступальні дії українських сил зосереджені на Мелітопольському та Маріупольському напрямках, метою яких є вихід на рубежі Криму (Токмак, Мелітополь) та Азовське побережжя (Бердянськ, Маріуполь). Одночасно відбуваються контр-наступальні дії в секторі Бахмута, які, імовірно, переслідують переважно цілі сковування та відволікання сил противника, але — не виключено — оточення або звільнення міста, що мало б не лише військово-тактичне значення, але й потужний політичний ефект.

Менш масштабні дії на інших ділянках виглядають як допоміжні заходи зі сковування сил противника. Деякі експерти і навіть російські «воєнкори» активно обговорюють загрозу **форсування українськими силами р. Дніпро** в районі Херсона — можливо, вони й мають рацію. Окремої уваги заслуговують успіхи Сил оборони України в завданні ударів по морських цілях та військових об'єктах на території окупованого Криму та регіонів рф, які відіграють критично важливу допоміжну роль у загальній стратегії. До прикладу, успішні удари по кораблях, позиціях ППО, аеродромах і штабу російського чорноморського флоту критично підірвали російські військово-морські спроможності у Чорному морі та можливості забезпечення бойових дій угруповання військ на півдні України.

Зусилля російської сторони були зосереджені переважно на активній обороні південної та південно-східної ділянок фронту, а також на контрнаступальних діях на північно-східному та східному напрямках (Купянськ-Сватове-Кремінна, Авдіївка-Донецьк), метою яких було, імовірно, не стільки захоплення нових територій, скільки відволікання українських резервів. Як зазначалося раніше, **російська армія втратила**

спроможність здійснювати масштабні наступальні операції, і наразі відсутні ознаки відновлення такої спроможності попри запровадження де-факто воєнно-мобілізаційних заходів військово-політичним керівництвом рф.

30 вересня минув рік після «приєднання до рф» Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької обл. На минулорічній урочистій церемонії в кремлі путін також [закликав до переговорів за умови негайного припинення Україною бойових дій](#) (тобто спротиву агресії) і відмови від всієї території зазначених областей, а не лише їх тимчасово окупованої частини. Відповідно, вихід на адміністративні кордони «приєднаних областей» став пріоритетним завданням для російського військового керівництва. Натомість, протягом року значна частина цих територій, в т. ч. м. Херсон, були деокуповані, а спроби наступу російських сил завершилися або [відносно незначними територіальними здобутками, або провальними невдачами](#), що є додатковим підтвердженням сьогоднішньої неспроможності російської армії до здійснення масштабних наступальних операцій і вимушеного рішення стосовно зосередження зусиль на обороні (утриманні вже захоплених територій).

Міноборони росії оголосило у вересні про плановий початок осіннього [призову на строкову службу](#) з 1 жовтня до 31 грудня, що дозволяє зробити припущення про низьку імовірність чергової хвилі масової мобілізації найближчим часом. Минулого року через необхідність «часткової мобілізації» (близько 300 тис. осіб) осінній призов строковиків (130 тис. осіб) був відтермінований на місяць. Таке рішення було зумовлене [обмеженнями російської системи комплектування](#), оснащення, підготовки новобранців і нестачею професійного офіцерсько-сержантського складу — проблеми якої очевидно залишилися невирішеними. За непідтвердженими даними, [загальне число мобілізованих](#) вже сягнуло 2 млн осіб, а протягом 2023 р. збройні сили росії поповнилися на 320 тис. контрактників.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

20 вересня Верховна Рада ухвалила у першому читанні законопроект [про збільшення видатків на сектор безпеки та оборони](#) на 302,6 млрд грн. Таким чином заплановане бюджетне [фінансування потреб безпеки та оборони у 2023 р.](#), зросте з 1,64 трлн грн (26% від ВВП і 53,4% всіх видатків) до 1,943 трлн грн, що на 820 млрд грн більше, ніж було закладено на початку року. Проект бюджету-2024 передбачає витрати на рівні 1,542 трлн грн, які очевидно (у разі доволі імовірного продовження бойових дій високої інтенсивності) будуть переглядатися у бік зростання.

Оперативне призначення Р. Умерова (6 вересня 2023 р.) новим Міністром оборони України після відставки О. Резнікова дозволяло мінімізувати негативний вплив транзитного періоду на функціонування оборонного відомства. Але наступне звільнення всіх, окрім одного з заступників, і не призначення нових протягом майже місяця [спричинило фактично блокування](#) трьох ключових напрямів діяльності оборонного відомства: тилове забезпечення, озброєння і міжнародне співробітництво.

Однією з причин звільнення з посади О. Резнікова, імовірно, стали порушення і прорахунки у сфері оборонних закупівель, що спричинили негативні наслідки для боєготовності Сил оборони та, відповідно, трагічні невдачі на лінії фронту через несвоєчасне та недостатнє забезпечення наступальної операції. Водночас [спроба радикально вирішити одну проблему недостатньо ефективною роботою оборонного відомства](#) шляхом одночасної заміни всього вищого керівництва, створила іншу, імовірно, більш масштабну проблему та ризики ще більш трагічних наслідків в найбільш критичний період бойових дій. Більш того, якщо ново-призначене керівництво МО вдасться до традиційної практики негайної заміни керівників середньої ланки, то це може призвести до неприпустимо тривалого в умовах війни

транзитного періоду з усіма відповідними негативними наслідками.

Імовірно, не випадковою, але очевидно контрпродуктивною стала актуалізація дискусії в інформаційному просторі стосовно пошуку відповідальних за невдачі та прорахунки на початку масштабного вторгнення.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Перша партія українських пілотів та технічних спеціалістів [розпочали підготовку до експлуатації літаків F-16](#) за кордоном, яка триватиме від 3 до 6 місяців до того як перші літаки будуть поставлені в Україну. Позитивного політичного рішення стосовно постачання Україні ракет ATACMS і Taurus досягнуто не було попри неодноразові обнадійливі заяви різних джерел, [особисту зустріч Президентів Зеленського і Байдена](#), якого схоже наразі не вдалося переконати у доцільності такого рішення.

Дедалі більшої актуальності набирає питання забезпечення тривалої зовнішньої підтримки України. В цьому контексті не можуть не викликати занепокоєння періодичні політико-дипломатичні й [економічні ексцеси між офіційним Києвом і країнами-партнерами](#), зокрема — Польщею, які можуть негативно впливати на двосторонню співпрацю та консолідовану військову підтримку України. Військова допомога Україні дедалі частіше стає частиною внутрішньополітичних процесів країн-партнерів. Так, Білий дім відправив на адресу Координаційної платформи донорів [лист із переліком реформ](#), які повинна зробити Україна для продовження надання допомоги. Слід зазначити, що безпекові реформи не входять до переліку найбільш нагальних і пріоритетних вимог з терміном виконання 3–6 місяців. В частині, що стосується реформування сектору безпеки та оборони, зазначені такі напрями, як державні

закупівлі, імплементація стандартів НАТО стосовно прозорості, підзвітності, ефективності та конкуренції; посилення демократичного цивільного контролю, модернізація системи командування і управління, процесів управління і оборонного планування, системи управління кадрами та військової освіти, інвестиції в програми «Жінки, мир, безпека».

У жовтні завершується термін дії [Резолюції Ради Безпеки ООН 2231](#), що накладає заборону на торгівлю певними видами зброї з Іраном. В контексті [розширення масштабів російсько-іранського військово-технічного співробітництва](#) це знімає міжнародні обмеження для імовірної передачі росії іранських оперативно-тактичних ракет. Іранські поставки нових партій безпілотників і ракет суттєво підвищують ризики руйнування енергетичної інфраструктури України в осінньо-зимовий період.

Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ станом на кінець вересня 2023 р., відсутні ознаки зниження інтенсивності бойових дій в найближчій перспективі;
- ✓ завдяки тактичним успіхам Сил оборони України створені передумови для прориву оборони противника та виходу на оперативний простір на південному напрямку;
- ✓ демонстрація волі та спроможності України до продовження наступу до певної міри зменшила політичні ризики, пов'язані з залежністю об'ємів і темпів зовнішньої військової допомоги від результатів на полі бою. Водночас актуальність проблеми сталої міжнародної підтримки залишається високою і з'являються нові виклики, що потребують своєчасного та адекватного реагування з боку офіційного Києва.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

У вересні 2023 р. стартував новий політичний сезон української дипломатії, який характеризується помітним зростанням інтенсивності політико-дипломатичного діалогу з іноземними візаві, активізацією міжнародних подій і заходів, започаткуванням нових процесів стратегічного значення. Загалом є підстави вважати, що вересень був одним з рекордних місяців за кількістю і рівнем міжнародних контактів, які поступово стали для офіційного Києва повсякденною практикою та усталеним форматом зовнішніх відносин.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Українська сторона, використовуючи високу динаміку діалогу з країнами-партнерами, зосереджувала зусилля на забезпеченні озброєння для ЗСУ, інституалізації Формули миру, запровадженні переговорного процесу щодо гарантій безпеки з новими партнерами, просуванні власних ініціатив і розширенні географії світової солідарності та підтримки.

Окремий важливий напрям зовнішньої політики — прискорення темпів європейської та євроатлантичної інтеграції, зокрема, забезпечення умов для старту переговорів про вступ до ЄС.

Політичний діалог з іноземними партнерами. Протягом місяця відбулись численні переговори, зустрічі, консультації з іноземними партнерами — лідерами країн, керівниками міжнародних інституцій, парламентарями, бізнесменами, громадськими діячами на вищому та високому рівнях, а також на рівні міністерств і відомств. Зокрема, про інтенсивність і масштаб політико-дипломатичного діалогу дає уявлення наступна таблиця.

Активність офіційного Києва на світовій арені набуває особливого значення з огляду на нові зовнішні виклики, пов'язані, зокрема, з виникненням певних проблем з постачанням військово-фінансової допомоги з боку США, тривалим конфліктом довкола блокування сусідніми країнами українського агропромислового експорту, змінами в

КОНТАКТИ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ у вересні 2023 р.	
Онлайн-контакти на вищому рівні	Відбулись переговори з Президентом Франції, Прем'єр-міністром Ізраїлю, Головою Єврокомісії, Прем'єр-міністром Саудівської Аравії, Прем'єр-міністром Великої Британії тощо.
Візити представників іноземних держав і організацій до України	Протягом вересня відбулась серія візитів в Україну лідерів і високопосадовців країн-партнерів і міжнародних структур. Київ з переговорною місією відвідали: Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг , Держсекретар США Е. Блінкен, Прем'єр-міністр Данії М. Фредеріксен, Глава МЗС Німеччини А. Бербок , Міністр оборони Великої Британії Г. Шаппс, Міністр оборони Франції С. Лекорню, Міністр земель, інфраструктури та транспорту Республіки Корея В. Рьон, Президент Національної Ради Австрії В. Сobotка, Міністр закордонних справ Японії Й. Хаяші , Президент ЄБРР О. Рено-Бассо, Прокурор МКС К. Хан. Ці візити мали важливе політико-безпекове і фінансово-економічне значення, зокрема, під час переговорів з Главою МЗС Японії було оголошено про початок переговорів щодо укладення двосторонньої безпекової угоди. Результатом візиту Міністра оборони Франції стало укладення ряду угод у сфері оборонної промисловості.
Поточний політичний діалог	У рамках постійного діалогу з країнами-партнерами з метою просування українських інтересів й ініціатив відбулись консультації та переговори з дипломатами й урядовцями США, Бразилії, ПАР, Індії, Кореї. А також з парламентською делегацією Франції, делегацією Європейської мережі EQUINET тощо.
Переговори та консультації в рамках візиту української делегації до США	✓ У рамках візиту відбулись зустрічі та переговори з: Президентом США, Генсеком ООН, керівниками Єврокомісії і Європейської Ради, Канцлером Німеччини, Президентами Румунії, ПАР, Чилі, Кенії, Прем'єр-міністрами Ізраїлю, Албанії, Віце-прем'єром Болгарії. ✓ Стратегічно важливими були зустрічі керівництва України: • з лідерами Демократичної та Республіканської партій у Сенаті США. • з керівництвом провідних американських компаній (Bloomberg LP, Pershing Square Capital, Starwood Capital та ін.); • з керівництвом Пентагону; • з представниками оборонно-промислових асоціацій окремих штатів США.

КОНТАКТИ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ у вересні 2023 р. (продовження)	
Переговори та контакти під час візиту до Канади	Відбулись переговори з Прем'єр-міністром Канади Д. Трюдо, в рамках яких була підписана оновлена Угода про вільну торгівлю між Україною і Канадою . Президент України виступив на урочистому засіданні Парламенту Канади, зустрівся з представниками канадського бізнесу, з громадськістю.
Традиційні дипломатичні процедури	Глава держави прийняв вірчі грамоти нових послів ЄС, Франції, Великої Британії, Канади, Естонії, Словенії, Угорщини.

конфігурації політичних сил в Словаччині внаслідок парламентських виборів тощо.

Участь у міжнародних заходах. Протягом вересня українська сторона демонструвала помітну активність на міжнародних майданчиках. У першу чергу, слід відзначити виступи В. Зеленського на сесії ГА ООН, засіданні Ради Безпеки ООН (про це нижче), на Саміті Цілей сталого розвитку тощо. Водночас Україна намагалась відстоювати власні інтереси, розширювати коло союзників і нейтралізувати наративи країни-агресора на різних міжнародних заходах і акціях, зокрема на: а) VIII саміті Ініціативи Тримор'я в Румунії (де Україна стала асоційованим членом цієї організації); б) XVIII зустрічі Ялтинської європейської стратегії; в) міжнародному економічному форумі Ambrosetti в Італії; г) онлайн-зустрічі Президента України з університетською спільнотою Нідерландів; г) [III Саміті перших леді та джентльменів](#) тощо.

Просування українських інтересів та ініціатив на світовій арені. У вересні офіційний Київ докладав зусиль для забезпечення міжнародної підтримки запропонованих ним проєктів і акцій та просування нових ініціатив. В цьому контексті важливим був [виступ](#) Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН 20 вересня 2023 р., де він виклав концепцію реформування, яка передбачає: надання Генеральній Асамблеї ООН можливості долати вето постійного члена РБ ООН; розширення представництва країн в РБ ООН; створення системи превентивного реагування на дії, спрямовані проти територіальної цілісності та суверенітету держав.

Як і в попередні місяці, українська сторона у двосторонньому форматі і на міжнародних майданчиках лобювала ідею скликання саміту Формули миру. З цією метою українська дипломатія здійснила ряд заходів і акцій на різних рівнях. Зокрема, ідеться про серію нарад і брифінгів для дипломатичного корпусу, конференцію з представниками громадсько-політичних спільнот низки країн Латинської Америки, зустрічі на високому і вищому рівнях тощо.

Своєю чергою, Україна спільно з країнами-партнерами (Німеччина, Нідерланди) організувала міжнародні заходи й акції в рамках міжнародної компанії з повернення додому викрадених росією українських дітей. Ці заходи здійснювалися в рамках українського плану дій Bring Kids Back UA, до якого приєдналися ряд країн світу.

Також у вересні відбулося друге засідання Міжнародної робочої групи щодо екологічних наслідків війни, яка об'єднує урядовців, політиків, громадських діячів, керівників міжнародних екологічних інституцій з різних країн світу.

Стратегічно важливим для України було проведення 29 вересня в Києві першого [Міжнародного форуму оборонних індустрій](#) (DFNC1), який об'єднав 252 компанії із понад 30 країн. У рамках форуму українські компанії підписали 20 угод і меморандумів із іноземними партнерами. Ідеться про виготовлення, ремонт та спільне виробництво військової техніки та боєприпасів, обмін технологіями, постачання комплектуючих тощо.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ТА ПОДІЇ

9-10 вересня XVIII щорічний саміт G20 (Нью-Делі) ухвалив підсумкову декларацію, яка через розбіжності у позиціях країн колективного Заходу і окремих держав Глобального Півдня мала надто «компромісний» характер стосовно війни в Україні. Зокрема, в [документі](#) наголошується, що «усі держави повинні утримуватися від погроз і використання сили... а також від застосування ядерної зброї». Також країни G20 закликали до виконання «зернової угоди», яку заблокувала росія.

18 вересня в Міжнародному суді ООН у Гаазі розпочалися слухання у позові України проти росії, де українська сторона доводить, що росія зловжила положеннями Конвенції про заборону геноциду, щоби розпочати необґрунтоване військове вторгнення. 32 держави долучилися до цієї справи, щоб підтримати Україну. Цей судовий процес має стратегічно

важливе юридично-правове значення для міжнародного засудження країни-агресора.

У цьому контексті слід також звернути увагу на інші важливі події вересня у цій сфері: а) Саміт Міністрів юстиції країн-членів Ради Європи ухвалив декларацію, де сформульовані принципи (**«Ризькі принципи»**) для досягнення всеосяжної відповідальності за агресію РФ проти України та забезпечення відшкодування; б) Держдеп США ухвалив рішення щодо передачі Україні активів російських підсанкційних олігархів; в) Європейський парламент у **резолюції** «Про відносини з Білоруссю» визнав о. Лукашенку співучасником злочинів, скоєних росією в Україні; г) в Києві розпочав роботу польовий офіс Міжнародного кримінального суду, мета якого — зміцнення взаємодії з МКС і підвищення оперативного реагування на злочини РФ в Україні; ґ) Велика Британія офіційно визнала групу Вагнера терористичною організацією.

19-23 вересня відбулась низка заходів «Тиждень високого рівня» в рамках 78 сесії Генасамблеї ООН. Українська делегація, як зазначалося, провела серію важливих переговорів і консультацій на високому і вищому рівнях, серед яких слід виділити зустріч Президентів України та США.

29 вересня 67-ма Генеральна конференція МАГАТЕ ухвалила резолюцію щодо негайного виведення всього військового та іншого неуповноваженого персоналу із Запорізької АЕС і повернення станції під повний контроль України. Цю **резолюцію** підтримали 69 країн-членів МАГАТЕ.

Протягом місяця тривала адресна військово-фінансова допомога Україні з боку країн партнерів. Зокрема, США, Литва, Німеччина, Канада, Данія та інші держави оголосили про надання Києву чергових пакетів військової допомоги. Південна Корея заявила про надання довгострокового кредиту у \$2,3 млрд.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

Характеризуючи ситуацію на євроінтеграційному напрямі у вересні, слід відзначити наступні різноспрямовані події та процеси. По-перше, Україна здійснила ряд кроків на шляху до ЄС: Верховна Рада ухвалила важливі для євроінтеграції законодавчі акти — виправлений закон про відновлення е-декларування з відкритим реєстром декларацій; закон, який відновлює обов'язкове

фінансове звітування політичних партій. Загалом, здійснені останнім часом заходи та реформи дають підстави розраховувати на відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС. За **інформацією** з неофіційних джерел, Єврокомісія готується почати рекомендувати переговори з Україною про її членство в ЄС. Своєю чергою, Рада ЄС 28 вересня ухвалила рішення щодо продовження механізму тимчасового захисту для біженців з України на рік — з 4 березня 2024 р. до 4 березня 2025 р.

По-друге, у вересні загострився згаданий вище конфлікт довкола обмежень на український агроекспорт, запроваджених п'ятьма країнами ЄС. 15 вересня Єврокомісія скасувала тимчасове ембарго на експорт 4 категорій української сільськогосподарської продукції, але ця група країн (зокрема, Польща, Угорщина, Словаччина тощо) вирішили продовжити обмеження, внаслідок чого українська сторона була змушена звернутися зі скаргою до СОТ. На жаль, конфлікт набув певного політичного забарвлення. Згодом це вдалося мінімізувати. Україна запропонувала компромісний сценарій щодо експорту зерна, та розпочалися переговори щодо врегулювання ситуації.

По-третє, за даними Єврокомісії, результати проведеного наприкінці серпня 2023 р. службою «Євробарометр» **соціопитування** у всіх країнах ЄС свідчать про високий рівень підтримки громадянами Євросоюзу України, її боротьби з російською агресією. Зокрема, 86% опитаних підтримують продовження гуманітарної підтримки для постраждалих від війни українців; 77% згодні приймати у ЄС українських біженців; 67% підтримують інтеграцію України до ЄС, 65% — її інтеграцію до єдиного ринку; 57% вважають, що ЄС має і далі підтримувати закупівлю зброї та боєприпасів для України та допомагати з навчанням військових.

Українська дипломатія у вересні досить активно розпочала новий політичний сезон серією зустрічей і консультацій на різних рівнях з країнами-партнерами, з метою забезпечення умов для ефективного опору російській агресії. Зроблено ряд важливих кроків на шляху євроінтеграції, що наближає старт переговорного процесу про вступ до ЄС. До активу української дипломатії можна також віднести просування на шляху інституалізації Формули миру і забезпечення безпекових гарантій. З іншого боку, виникли певні складнощі та проблеми у відносинах з країнами-партнерами, що потребує спільних зусиль для їх подолання.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

1. ЗАКОНОДАВСТВО

1.1. 20 вересня 2023 р. набув чинності Закон «Про правотворчу діяльність» (№ 3354-IX від 24 серпня 2023 р.). Ухваленням цього Закону формально було зроблено спробу завершити майже чверть столітню «парламентську епопею» законодавчого врегулювання процедури підготовки та ухвалення вітчизняних нормативно-правових актів. Цей «процес», як відомо, відобразився в численних Законопроектах «Про нормативні акти», «Про нормативно-правову діяльність», «Про законодавчий процес» і т. д. Однак, як свідчить комплексний аналіз змісту ухваленого Закону «Про правотворчу діяльність», його практичне застосування у майбутньому з великою ймовірністю не зможе принести очікуваних позитивних результатів. Адже, поставивши перед собою, без перебільшення, амбітну мету «впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та якості законодавства України», народні депутати України, серед іншого, вдалися до законодавчого закріплення (дефінітивного визначення) низки політико-правових понять та категорій як загального-філософського, так і світоглядного характеру. При таких підходах до розуміння сутності та змісту законодавчого регулювання суспільних відносин, як свідчить практика, важко уникнути, з одного боку, явного домінування суб'єктивних уявлень/переконань самих ініціаторів законодавчих змін щодо тих чи інших явищ. А з іншого боку, за таких підходів, важко буде також забезпечити належне дотримання принципу правової визначеності як такого. Для прикладу, народними депутатами України в цьому Законі конституційний принцип «верховенства права» (закріплений в ч. 1 ст. 8 Конституції України)

подано тільки як те, «...що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанням повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя» (ст. 3 Закону). Натомість саме поняття/категорію «правотворча діяльність» законодавець подає як таку, що «... здійснюється суб'єктом (визначеним цим же Законом) з метою: 1) планування розроблення та ухвалення (видання) нормативно-правових актів; 2) розроблення проєктів нормативно-правових актів; 3) ухвалення (видання) нормативно-правових актів; 4) ведення обліку нормативно-правових актів; 5) здійснення правового моніторингу». Водночас законодавець пробує нормативно закріпити/визначити такі «умовні» поняття та явища, як «Біла» та «Зелена» книги законодавства (ст. 21. Аналітичні документи публічної політики), чи законодавчо заборонити можливість самої наявності в преамбулі будь-якого нормативно-правового акту норм права як таких взагалі (ст. 38. Преамбула нормативно-правового акта) і т. д. І таких прикладів суб'єктивного та далеко не однозначного сприйняття/розуміння загальноусталених правових явищ та категорій національної нормативно-правової системи, рівно ж як і випадків використання приписів та норм з ознаками юридичної невизначеності у Законі «Про правотворчу діяльність» більш ніж достатньо. Тому, не применшуючи низку позитивних «моментів», які містять окремі положення та приписи Закону «Про правотворчу діяльність» (№ 3354-IX від 24 серпня 2023 р.), останній потребує суттєвого доопрацювання, а, можливо, і повного скасування.

1.2. 27 вересня 2023 р. в газеті «Голос України» офіційно було оприлюднено Закон «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України

щодо удосконалення видів кримінальних покарань» (№ 3342-IX від 23 серпня 2023 р.). Цим нормативним актом в Україні запроваджується новий вид покарання за вчинення кримінального правопорушення — «пробаційний нагляд». Покарання у виді «пробаційного нагляду» полягатиме в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства. Тому суд зможе покласти на засудженого до пробаційного нагляду такі обов'язки, як періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання, не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації. Крім того, Законом передбачено також, що суд зможе окремо покласти на засудженого до пробаційного нагляду обов'язки використовувати електронний засіб контролю і нагляду та проживати за вказаною у рішенні суду адресою, дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення

певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля, працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації, або звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу), виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою, пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. При цьому, обов'язок використовувати електронний засіб контролю і нагляду може встановлюватися судом на строк від одного місяця до одного року, а сам пробаційний нагляд може призначатися **на строк від одного до п'яти років**. Такі законодавчі зміни направлені на гуманізацію вітчизняного кримінального законодавства, а також його адаптацію до європейських стандартів захисту прав людини. Логічно, що останні були загалом підтримані Уповноваженим з прав людини **Верховної Ради України**.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

Кабінет Міністрів на засіданні 15 вересня затвердив проєкт держбюджету на 2024 р., а також зареєстрував у Верховній Раді [Законопроєкт № 10000](#) «Про Державний бюджет України на 2024 рік». Звичайно, лівова частка видатків Бюджет-24 спрямовуватиметься на оборонні та військові потреби, а також на соціальні виплати. Втім, навіть у таких умовах, кошти будуть перерозподілятися, у т. ч. внаслідок того, що кошторис виглядає досить оптимістично.

Також, за прогнозами Уряду, реальний ВВП у 2024 р. зросте на 5% (у 2023 р. — очікується 2,8%), обсяги експорту збільшаться на 7,5%, а імпорт навпаки скоротиться на 5,5%. Це дуже сміливі показники. Зростання у 2024 р. може прискоритись, однак за умови закінчення війни, а імпорт залишатиметься суттєво більшим, ніж експорт, оскільки відновлення промисловості лише започаткуватиметься.

Суперечливо виглядає підвищення мінімальної зарплати. З 1 січня становитиме 7 100 грн, а з 1 липня — 8 000 грн. Суперечливість полягає у тому, що в умовах обмеженості економіки підвищення мінімальних соціальних стандартів пов'язане з інфляцією, а також посиленням фіскального тиску на приватний бізнес, що гальмуватиме економічну динаміку загалом. Видається, головним змістом економічної політики 2024 р. має стати зміцнення стабілізаційних процесів, які вже започатковуються.

Ознаки макроекономічної стабілізації дозволили НБУ [ухвалити рішення](#) знизити облікову ставку з 22% до 20% із 15 вересня 2023 р. Зазначається, що сповільнення інфляції (в річному вимірі у серпні сповільнилася до 8,6%) і спроможність НБУ забезпечувати курсову стійкість дають змогу продовжити цикл зниження ставки за збереження достатньої привабливості гривневих заощаджень.

Хоча це незначне зниження, однак воно є свідченням намірів НБУ проводити політику поступового пом'якшення монетарної строгості, що може стати одним з вагомих чинників прискорення економічного відновлення.

Іншим свідченням пом'якшення політики НБУ стало те, що з 29 серпня 2023 р. в Україні почали діяти [ліберальніші вимоги](#) щодо продажу безготівкової валюти населенню. Нагадаємо, НБУ 28 серпня затвердив Постанову № 104, якою вніс нормативні зміни, згідно з яким банки мають право продавати своїм клієнтам-фізособам безготівкову іноземну валюту без необхідності підтверджувати підстави або зобов'язання для проведення такої операції. Щомісячно фізособа зможе придбати іноземну валюту на суму до 50 000 грн (в еквіваленті) в одному банку.

Крім того, 16 вересня НБУ зробив ще один крок у напрямі лібералізації — [пом'якшив](#) низку валютних обмежень з метою збільшення можливостей отримувати сучасні види реабілітації за кордоном для воїнів, які захищають нашу державу, постраждалих від бойових дій та інших категорій населення, розширення переліку медичних послуг, для оплати яких фізичні особи мають змогу переказувати кошти за кордон, а також створення умов для реструктуризації зовнішніх кредитів державними компаніями.

Зазначимо, рух Нацбанку шляхом лібералізації — це цілком [позитивний сигнал](#). Збільшення гнучкості валютних операцій допоможе вилучити з курсу спекулятивну складову. Крім того, у разі досягнення наміченої НБУ мети — зближення курсів — ліміт на вільний продаж валюти фізособам згодом буде збільшено.

Важливою міжнародною економічною подією вересня стало підписання Україною і Канадою [оновленої угоди](#) про вільну торгівлю, що зможе покращити економічну співпрацю між двома країнами. Так, до оновленої угоди

включені додаткові позиції стосовно лібералізації інвестицій і торгівлі (зокрема, експорту послуг). Зважаючи на авторитет Канади у світі, є підстави очікувати, що й з іншими країнами вдасться прискорити ухвалення і реалізацію заходів прискореної зовнішньоекономічної лібералізації.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Україна продовжує співпрацю з Міжнародними фінансовими інститутами. 25 вересня Місія Міжнародного валютного фонду **розпочала** технічні дискусії з представниками України у контексті підготовки до другого перегляду програми розширеного фінансування (EFF). Перегляд стосуватиметься останніх економічних подій, у т. ч. розробленого Урядом проекту держбюджету-2024, з метою обговорення податково-бюджетних, фінансових та структурних заходів, спрямованих на посилення реформувань. Зокрема, принципова увага стосуватиметься 19 структурних маяків, які Україна пообіцяла виконати в рамках затвердженої програми співпраці обсягом \$15,6 млрд.

Слід зазначити, що найскладнішими для України традиційно є інституційні трансформації (у т. ч. антикорупційного спрямування). Натомість економічні зрушення свідчать про обережні позитиви.

Держстат оприлюднив **оперативну оцінку ВВП** за II кв. 2023 р. Реальний ВВП збільшився порівняно з попереднім кварталом на 0,8% (з урахуванням сезонного фактору), а порівняно з II кв. 2022 р. — на 19,5%. Це означає, що динаміка відновлення є кращою, ніж очікувалось (раніше прогнозувалось 18,1%).

Однак водночас такий показник не повинен вводити в оману. Вагомим поясненням слугує вкрай низька база порівняння — минулого року у II кв. падіння ВВП, порівняно з відповідним довоєнним кварталом склало майже 37%, тобто економічне відставання від довоєнного періоду залишається значним.

Між тим, повернення до позитивної (хоча й слабкої) динаміки добре ілюструється розвитком промисловості, індекс якої за

результатами двох кварталів досяг 97%, тобто лише незначним чином поступається обсягу випуску у 2022 р. (нагадаємо, результати січня-лютого 2023 р. порівнюються з довоєнними). Є підстави очікувати, що за результатами трьох кварталів показник промислової динаміки випередить відповідний показник попереднього року.

Після історичного рекорду міжнародні резерви **знизились** і, станом на 1 вересня, становили \$40,4 млрд. Зниження відбулося головним чином внаслідок інтервенцій на валютному ринку — чистий продаж валюти НБУ становив \$2,44 млрд.

Високий рівень резервів зберігається завдяки міжнародній допомозі. Згідно з **оновленими даними** Мінфіну, станом на 5 вересня, від міжнародних партнерів на фінансування України в поточному році надійшло \$29,7 млрд.

Топ-5 кредиторів/донорів, на яких припадає 96% всього зовнішнього фінансування у 2023 р. (\$ млрд): ЄС — 13,1 (позика); США — 8,5 (грант); МВФ — 3,6 (позика); Канада — 1,8 (позика); Японія — 1,5 (позика під гарантію). Звернемо увагу, що частка грантів у загальному обсязі зменшується. Очікуваний обсяг зовнішніх залучень на 2023 р. — \$42,4 млрд або \$3,53 млрд у середньому на місяць, тобто практично відповідає плановим потребам фінансування країни.

Така підтримка вкрай необхідна Україні — за підсумками 7 місяців 2023 р., **розрив фінансування платіжного балансу** становив \$14,9 млрд, що складає понад 16% ВВП. Весь цей розрив було покрито вказаними надходженнями міжнародної допомоги (\$29,7 млрд).

Звернемо на ще одну особливість фінансових потоків, відображених у платіжному балансі. Одним з **ключових каналів притоку валюти в країну** є оплата праці українців, які працюють за кордоном або отримують контрактну зарплату від іноземних компаній — \$6,9 млрд. Водночас значними є витрати українців за кордоном, які розраховуються українськими платіжними засобами (найчастіше, картками). Станом на кінець серпня, в інших країнах світу було зареєстровано 6,2 млн українських біженців, з початку

2023 р. їх витрати склали \$8,6 млрд (+13% порівняно з попереднім роком). Тобто надходження від «заробітчан», хоча є значними, однак не покривають «зворотній» валютний потік.

Позитивним зрушенням є те, що поступово починає відновлюватись сектор кредитування. Так, з початку року 10,7 тис. українських агропідприємств одержали 53,65 млрд грн [банківських кредитів](#) на розвиток господарств. З них за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9» 8,3 тис. підприємств профінансовано на 31,9 млрд грн.

Чи не найвагомішою економічною подією вересня стала конфліктна ситуація навколо вітчизняного зерна. Звернемось до цих подій докладніше, оскільки ситуація має як геоекономічний, так і геополітичний вимір. Нагадаємо, у липні Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія та Словаччина погодили загальну декларацію, за якою ввезення українського зерна в ці країни заборонено, проте зберігається можливість його перевезення їхніми територіями для третьої сторони.

Далі Польща закликала Єврокомісію [продовжити заборону](#) на ввезення українського зерна в Євросоюз після 15 вересня, коли закінчується термін попередніх обмежень. При цьому попередивши про те, що якщо ЄС не зробить цього, то польська влада запровадить власну заборону на імпорту певних видів сільськогосподарської продукції з України. Вона залишатиметься в силі, поки Україна та Польща не дійдуть двосторонньої угоди про вирішення аграрних питань.

Причиною називається «захист польських фермерів».

Натомість Болгарія та Румунія підтримали [відновлення експорту](#) українського продовольства — заборона на імпорту була знята.

Водночас українська влада попередила про те, що [звернеться до СОТ](#) за консультаціями. Це був виважений крок, свідченням чому є те, що Міністри сільськогосподарства Словаччини та України [домовилися](#) про створення системи ліцензування торгівлі зерном, що дозволить зняти заборону на імпорту української агропродукції в Словаччину як тільки система буде створена. Вдалося також досягти пом'якшення позицій Польщі — Уряд підготував і створив [транзитні коридори](#) для експорту українського зерна до країн, які його потребують.

Водночас 21 вересня СОТ оприлюднила на своєму офіційному сайті запит України щодо консультацій внаслідок суперечки, що виникла. Зазначимо, що [запит на консультації](#) формально ініціює суперечку в СОТ, водночас консультації дають сторонам можливість обговорити питання та знайти задовільне рішення без подальшого судового розгляду, в чому Україна найбільше зацікавлена.

Хоча сторони зробили кроки назустріч, однак, станом на кінець вересня, не можна вважати, що конфліктну ситуацію вдалося вирішити (хоча «градус» конфлікту суттєво послабився). Проте компромісне (взаємоприйнятне) рішення не може відтягуватись. І більше того, Україна не може мати непорозуміння із своїми сусідами-партнерами.

ПІДГОТОВКА ДО ОСІНЬО-ЗИМОВОГО ПЕРІОДУ 2023 р. (ОЗП)

У звітному періоді продовжувалася прискореними темпами підготовка енергетичної інфраструктури для проходження ОЗП. Станом на кінець місяця, загальний рівень запасів вугілля становив близько 1,3 млн т, що менше запланованого рівня на 0,5 млн т. З початку вересня обсяг вугілля на складах українських ТЕС та ТЕЦ знизився приблизно на 40 тис. т. Недостатні темпи накопичення вугілля насамперед виникли у наслідок важкого фінансового стану державної компанії Центренерго.

У підземних сховищах газу (ПСГ) до 30 вересня вдалося накопичити 15,3 млрд куб. м газу, що вже перевищує запланований обсяг до початку ОЗП на 0,7 млрд куб. м або на 4%. Однак слід враховувати, що із вказаного обсягу понад 2 млрд куб. м — газ, котрий зберігається у режимі «митного складу» або «short haul». Тобто, він може бути поставлений його власниками споживачам ЄС без жодних правових перешкод згідно з українським законодавством. Тим не менш, у цей ОЗП в Україні з'явилися реальні шанси вперше за роки незалежності пройти за відсутності імпорتنих поставок, що пояснюється: зниженням на 44% споживання газу порівняно із 2021 р.; збільшенням видобутку НАК «Нафтогаз України» на 7%; збереженням значних залишків газу у ПСГ (понад 9 млрд куб. м) по закінченню попереднього ОЗП.

Станом на закінчення звітного періоду, в ОЕС працювало 8 блоків АЕС із 9 підконтрольних Україні, ще один знаходився у плановому ремонті, в роботі перебувало також 15 блоків ТЕС і ТЕЦ. Серед них один енергоблок ТЕС продовжував працювати на газі. Компанією ДТЕК, що займає частку в 75% у виробництві електроенергії тепловою генерацією відремонтовано 19 енергоблоків із 20 за планом до початку ОЗП. Компанія

Укргідроенерго здійснювала свою роботу також відповідно до планових завдань, проте їй доводиться працювати в умовах зруйнованої російськими окупантами Каховської ГЕС, що негативно впливає на використання потенційних можливостей української гідроенергетики. Виробництво електроенергії СЕС перебувало на сезонному високому рівні, однак через профіцит потужностей спостерігалися обмеження виробництва електроенергії цього виду генерації.

В останній тиждень вересня ц.р. виробництво електроенергії в ОЕС у середньому складало за потужністю близько 10,1 ГВт, що на 11% менше порівняно із відповідним періодом минулого року. Частка АЕС склала 58%, ТЕС — 22%, ТЕЦ — 3%, гідроелектростанціями — 6%, ВДЕ — 11%. **На відміну від серпня ц.р., у вересні експорт електричної енергії значно перевищував імпорт й складав у середньому 4-5 ГВт-год на добу, у той час, як імпорт був на мінімальному рівні в пікові години обсягом 0,3-0,6 ГВт на добу.** Така зміна міждержавної торгівлі пов'язана із сприятливими погодними умовами для сектору ВДЕ, скороченням використання кондиціонерів через зниження температури повітря та введенням в експлуатацію двох блоків АЕС після планових ремонтів.

За останні пів року суттєво підвищився пасивний та активний захист енергетичної інфраструктури України шляхом поставок міжнародними партнерами значної кількості систем протиповітряної оборони, будівництва захисних залізобетонних конструкцій та встановлення протидронових сіток.

У цілому, рівень підготовки до ОЗП енергетичними компаніями можна оцінити як задовільний. Водночас залишається дуже складною невирішеною проблемою фінансовий стан галузі, що виник через постійне зростання боргів. Так, тільки борги НАЕК «Енергоатом» за обов'язками ПСО перевищують 20 млрд грн, а борги перед «зеленою»

генерацією збільшилися до **29,56 млрд грн**. Фінансові проблеми призводять до затягування часу з відновлення критичної інфраструктури та негативним чином впливають на динаміку накопичення вугілля. Крім того, невідкладного рішення потребує питання збільшення граничних цін на електроенергію для комерційного сегмента для можливостей покривати дефіцит за допомогою імпорту, що неминуче виникне взимку через дефіцит потужностей.

ЦІНОВА СИТУАЦІЯ

За даними Оператора ринку, середньозважена ціна ринку «на добу наперед» (РДН) у вересні 2023 р. скоротилася до 3906,93 грн/МВт-год або на 7% у порівнянні із серпнем ц.р. Індекс базового навантаження на РДН становив 3710,14 грн/МВт-год, що на 9-16% нижче від цін, що спостерігалися у Румунії, Угорщині, Словаччині та Польщі.

За оцінкою ICIS, середня біржова ціна в Україні (UAVTP MA) у вересні на жовтень 2023 р. складала 15,3 тис. грн без ПДВ за тис. куб. або 36,6 €/МВт-г, що нижче порівняно із європейським торговельним майданчиком TTF MA в середньому лише на 0,1%. Це пояснюється зниженням попиту на ринку ЄС та високим рівнем накопичення газу у ПСГ ЄС, що досяг їх реальних можливостей 95%. Ціна на вугілля на європейському ринку (ARA) склала наприкінці вересня **\$132 за т.**

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Україну на пленарному засіданні 67-ї Генеральної конференції МАГАТЕ обрано членом в Раді керуючих МАГАТЕ на два роки. Дана структура відноситься до одного із двох керівних органів МАГАТЕ разом із щорічною Генеральною конференцією держав-членів МАГАТЕ. Крім того, Генеральна конференція МАГАТЕ схвалила резолюцію про негайне повернення Запорізької АЕС під повний контроль України.

Участь в Раді керуючих дозволить Україні впливати на рішення МАГАТЕ, які стосуються забезпечення міжнародної ядерної безпеки та легше доносити до

світової громадськості власну позицію щодо ситуації на окупованій ЗАЕС. Водночас не слід сподіватися, що це вплине на Москву й дозволить виключно правовими методами звільнити атомну електростанцію, адже попередні дві резолюції МАГАТЕ про звільнення російськими терористами ЗАЕС не дали жодних результатів внаслідок небажання російського політичного керівництва виконувати вимоги міжнародного законодавства.

Україна та США підписали меморандум щодо виділення Вашингтоном \$522 млн на зміцнення енергосистеми України. З яких \$422 млн — нова допомога Україні у сфері збільшення стійкості; а ще \$100 млн — додаткова допомога за умови виконання переліку конкретних **заходів**.

Умовами надання \$100 млн передбачено здійснення реформування енергетичного сектору, зокрема:

- ✓ затвердження нового статуту та створення наглядової ради ТОВ «Оператор ГТС України» — до 30 жовтня 2023 р.;
- ✓ прогрес у виконанні плану корпоративізації ДП «НАЕК «Енергоатом»;
- ✓ початок процедури проведення конкурсу на обрання членів Наглядової ради НАЕК «Енергоатом» — до 30 листопада 2023 р.;
- ✓ створення ПАТ «Енергоатом» — до 31 грудня 2023 р.;

Встановлення НКРЕКП порядку подання інформації про оптову торгівлю енергоносіями, що стосуються законодавства REMIT — до 1 квітня 2024 р.

Виконання українським Урядом пунктів Меморандуму дозволить суттєво зміцнити стійкість енергетичної інфраструктури в умовах російської агресії та створить важливі передумови для залучення інвестицій у формування сучасного профілю енергетики в післявоєнний період на базі розвитку сектору ВДЕ, підвищення енергоефективності та децентралізації енергосистеми.

VI. МАЙБУТНЄ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ

Оприлюднений на сайті КМУ проєкт [Плану відновлення України](#) звертає увагу на те, що військова агресія проти України призвела до багатьох наслідків, які мають загальний вплив на усі сфери життя в Україні. Одним із трагічніших наслідків є зростання кількості громадян, які потребують соціальної підтримки від держави. Міністр соціальної політики О. Жолнович озвучила дані, що за 1,5 року військових дій в Україні на 300 тис. збільшилася кількість людей з інвалідністю, і зараз їх нараховується [3 млн](#). За даними WSJ, понад 50 тис. українців отримали інвалідність через втрату кінцівок і потребують протезування. Міністр також зазначила, що Україна потребує все більше фахівців з реабілітації, більше різних центрів і відділень, які б допомагали нашим людям відновлювати свою функціональність, оскільки кількість людей, які отримують травми, зростає.

Соціальна сфера залишається другою за об'ємом фінансування після сфери оборони. Проєкт бюджету на 2024 р. передбачає збільшення видатків на соціальну сферу, зокрема передбачено, що видатки бюджету на соціальну сферу складуть 469 млрд грн, що на 25 млрд більше, ніж 2023 р. На цьому тлі під час Міжнародного форуму сталого розвитку Міністр соціальної політики заявила, що потрібно [«...зламати все, що є сьогодні соціального, і просто з нуля переформатувати новий суспільний договір про соціальну політику в Україні»](#).

В Міністерстві соціальної політики замість соціальних виплат пропонують адаптувати людей до життя, скорочуючи існуючу кількість соціальних виплат, і «спонукати людей розвиватися та «формувати спроможності замість залежності», бо «зайвими виплатами» Україна формує залежність замість спроможності.

Окрім того, в Міністерстві планують глобально переглянути категорії соціальних виплат, позбавивши деяких громадян права на їхнє отримання. «Кожна виплата має бути

оцінена на її адекватність. І якщо вона нічого за собою не несе, а просто так історично склалася, то, очевидно, вона має бути переформатована на щось інше, на якусь підтримку, яка буде людині справді потрібна та дієва».

Також в Міністерстві закликали визначитись зі статусом ветеранів, зокрема, який обсяг пільг має надаватися та чи має надаватися взагалі. При цьому в Україні бракує фахівців, та сервісів, які спрямовані на надання допомоги. Дослідження з проблем ветеранів показують, що у суспільстві погіршуються очікування щодо майбутнього ветеранів війни та оцінок виконання державою зобов'язань перед військовими. Також немає кінцевого розуміння, що робиться державою в їхньому соціальному захисті, як саме влада повертатиме ветеранів до цивільного, мирного життя.

Для вирішення проблем ветеранів при Міністерстві у справах ветеранів України створено Український Ветеранський Фонд, проте поки що не відомо як він фінансуватиметься в умовах гострого дефіциту держбюджету та які будуть його пріоритети. Також поки немає виразної «ветеранської політики», а коштів на соціальні гарантії ветеранам, їхню психологічну реабілітацію, підтримку їхнього бізнесу катастрофічно не вистачає.

Зважаючи на останні висловлювання деяких членів урядової команди, виникає питання, що очікувати від такого підходу в соціальній політиці громадянам України. Імовірно, такі заяви можуть бути пов'язані з тим, що наступний рік для бюджету країни буде дефіцитним та повністю залежатиме від західної допомоги. Україна очікує отримати від партнерів приблизно стільки ж, скільки і в 2023 р. — \$42,8 млрд. Однак на відміну від бюджету 2023 р., наразі український Уряд не відчуває, що ці кошти гарантовано надійдуть. Зокрема, під найбільшим питанням — надходження фінансової допомоги від США, від яких Уряд очікує отримати близько \$13 млрд.

Наприклад, США вже втричі скоротили фінансову допомогу, але доки вона не затверджена Конгресом, в ЄС ситуація також поки незрозуміла, яку суму нашій країні очікувати у 2024 р. Підсилили негативні очікування «заморозка» з боку США фінансування на 45 днів. Отже, імовірна необхідність розраховувати на власні кошти може призвести до суттєвого скорочення соціальної підтримки населення. Проблемним може виявитися й залучення коштів від МВФ, оскільки передбачався сценарій, за якого активні військові дії триватимуть до середини 2024 р. Виходячи з цих параметрів, очікувалось зменшення видатків на оборону у 2024 р.

Отже, Україні потрібно бути готовою до низки ризиків у питанні про отримання фінансової допомоги. Найбільш серйозні з них — менша сума фінансування або його відсутність, а також несистематичність виділення коштів. Відповідно до найгіршого сценарію, який озвучили в бюджетному комітеті Парламенту, імовірним може бути секвестр бюджету та скорочення видатків майже на 200 млрд грн (тобто будуть скорочуватися видатки в усій невоєнній сфері). Хоча повна відсутність фінансової підтримки з боку США у 2024 р., за всіма прогнозами, є малоімовірним сценарієм.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

НАСКІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ ТАКИМ ПОЛІТИКАМ, ПОСАДОВЦЯМ ТА ГРОМАДСЬКИМ ДІЯЧАМ?					
% опитаних					
	Довіряють*	Не довіряють**	Не знають такого	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***
Володимир Зеленський					
Липень-серпень 2021 р.	32,6	61,0	0,4	6,1	-28,4
Лютий-березень 2023 р.	84,9	9,9	0,5	4,7	75,0
Травень 2023 р.	83,5	11,0	0,3	5,1	72,5
Липень 2023 р.	80,8	13,6	0,6	4,9	67,2
Віталій Кім					
Травень 2023 р.	62,7	14,7	10,6	12,1	48,0
Липень 2023 р.	71,1	12,9	7,8	8,3	58,2
Михайло Подоляк					
Лютий-березень 2023 р.	59,5	19,2	12,1	9,2	40,3
Травень 2023 р.	50,7	24,1	11,0	14,1	26,6
Липень 2023 р.	52,1	24,5	13,0	10,3	27,6
Олексій Данилов					
Липень-серпень 2021 р.	11,9	43,3	36,5	8,3	-31,4
Лютий-березень 2023 р.	54,9	19,6	15,0	10,4	35,3
Травень 2023 р.	46,1	23,3	17,9	12,7	22,8
Липень 2023 р.	51,9	24,5	13,3	10,3	27,4

* Сума відповідей «повністю довіряю» та «скоріше довіряю».

** Сума відповідей «зовсім не довіряю» та «скоріше не довіряю».

*** Різниця між часткою тих, хто довіряє і тих, хто не довіряє.

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 11 липня 2023 р. в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні.

Оцінки та висновки авторів дослідження не слід розглядати як офіційну позицію Посольства.

Опитування проводилося методом face-to-face у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. – лише на тих територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 017 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

НАСКІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ ТАКИМ ПОЛІТИКАМ, ПОСАДОВЦЯМ ТА ГРОМАДСЬКИМ ДІЯЧАМ?					
% опитаних (продовження)					
	Довіряють*	Не довіряють**	Не знають такого	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***
Сергій Притула					
Липень-серпень 2021 р.	21,8	56,5	8,9	12,9	-34,7
Лютий-березень 2023 р.	65,0	21,7	2,5	10,8	43,3
Травень 2023 р.	55,8	29,3	2,9	12,0	26,5
Липень 2023 р.	55,0	31,3	4,0	9,6	23,7
Василь Малюк					
Лютий-березень 2023 р.	24,7	14,7	49,2	11,3	10,0
Травень 2023 р.	26,4	14,9	46,5	12,3	11,5
Липень 2023 р.	33,1	15,5	39,9	11,6	17,6
Ігор Клименко					
Лютий-березень 2023 р.	27,2	16,9	42,5	13,3	10,3
Травень 2023 р.	21,6	16,2	48,1	14,1	5,4
Липень 2023 р.	32,0	17,2	38,2	12,6	14,8
Віталій Кличко					
Липень-серпень 2021 р.	25,6	64,2	0,6	9,6	-38,6
Лютий-березень 2023 р.	57,9	27,5	1,6	13,0	30,4
Травень 2023 р.	48,4	34,8	1,3	15,5	13,6
Липень 2023 р.	47,7	35,5	2,4	14,4	12,2
Андрій Єрмак					
Липень-серпень 2021 р.	10,3	58,5	22,6	8,6	-48,2
Лютий-березень 2023 р.	40,6	36,0	8,1	15,3	4,6
Травень 2023 р.	37,5	40,0	7,6	15,0	-2,5
Липень 2023 р.	37,8	41,8	7,8	12,6	-4,0
Олексій Резніков					
Лютий-березень 2023 р.	51,3	26,0	12,1	10,5	25,3
Травень 2023 р.	43,1	32,0	10,3	14,5	11,1
Липень 2023 р.	43,3	35,4	9,4	11,9	7,9
Сергій Стерненко					
Березень 2021 р.	14,9	42,7	28,4	14,1	-27,8
Лютий-березень 2023 р.	29,2	18,0	40,9	11,9	11,2
Травень 2023 р.	28,2	21,7	37,3	12,9	6,5
Липень 2023 р.	34,0	23,5	30,9	11,6	10,5

* Сума відповідей «повністю довіряю» та «скоріше довіряю».

** Сума відповідей «зовсім не довіряю» та «скоріше не довіряю».

*** Різниця між часткою тих, хто довіряє і тих, хто не довіряє.

НАСКІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ ТАКИМ ПОЛІТИКАМ, ПОСАДОВЦЯМ ТА ГРОМАДСЬКИМ ДІЯЧАМ?					
% опитаних				(продовження)	
	Довіряють*	Не довіряють**	Не знають такого	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***
Денис Шмигаль					
Липень-серпень 2021 р.	10,6	69,1	7,7	12,5	-58,5
Лютий-березень 2023 р.	51,6	30,2	3,7	14,5	21,4
Травень 2023 р.	36,1	39,3	5,9	18,8	-3,2
Липень 2023 р.	41,4	37,9	6,9	13,8	3,5
Руслан Стефанчук					
Лютий-березень 2023 р.	34,7	27,4	22,6	15,3	7,3
Травень 2023 р.	26,9	33,7	23,1	16,3	-6,8
Липень 2023 р.	31,0	35,6	20,1	13,3	-4,6
Давид Арахамія					
Лютий-березень 2023 р.	26,7	38,8	18,6	15,9	-12,1
Травень 2023 р.	18,1	45,7	19,3	16,8	-27,6
Липень 2023 р.	21,5	49,0	15,9	13,6	-27,5
Олексій Арестович					
Лютий-березень 2023 р.	25,9	58,6	3,7	11,9	-32,7
Травень 2023 р.	20,3	65,3	3,6	10,8	-45,0
Липень 2023 р.	19,4	65,4	5,1	10,1	-46,0
Петро Порошенко					
Липень-серпень 2021 р.	17,6	75,5	0,4	6,3	-57,9
Лютий-березень 2023 р.	24,4	64,8	0,1	10,7	-40,4
Травень 2023 р.	17,1	73,1	0,5	9,4	-56,0
Липень 2023 р.	19,7	70,7	0,5	9,1	-51,0
Юрій Бойко					
Липень-серпень 2021 р.	17,8	73,0	3,0	6,3	-55,2
Лютий-березень 2023 р.	6,0	81,6	6,5	5,9	-75,6
Травень 2023 р.	6,1	77,0	8,6	8,4	-70,9
Липень 2023 р.	9,8	76,0	6,6	7,6	-66,2
Юлія Тимошенко					
Липень-серпень 2021 р.	19,9	72,2	0,8	7,2	-52,3
Лютий-березень 2023 р.	13,2	75,7	0,7	10,4	-62,5
Травень 2023 р.	8,7	80,4	0,6	10,3	-71,7
Липень 2023 р.	10,4	78,0	1,2	10,3	-67,6

* Сума відповідей «повністю довіряю» та «скоріше довіряю».

** Сума відповідей «зовсім не довіряю» та «скоріше не довіряю».

*** Різниця між часткою тих, хто довіряє і тих, хто не довіряє.

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, М. Білявський, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин, В. Удальцова (інтерн, довідкові матеріали)

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, К. Мокляк, Т. Овсяник

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

